

ชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

A Series of Youth Activities to Prevent and Solve Drug Problems with Buddhist Principles in Educational
Institutions Under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์¹

Asst. Prof. Dr.Booncherd Chumnisart¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาปัญหายาเสพติดของเยาวชนในสถานศึกษา 2) พัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม 3) ประเมินชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน จากโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยและโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” จำนวน 15 คน สันทนา กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน และผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คน จากการเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบประชุม สันทนากลุ่มย่อย และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหายาเสพติดของเด็กและเยาวชนเริ่มจากการแอบดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แอบสูบบุหรี่ ก่อนจะนำไปสู่สารเสพติดชนิดอื่น ๆ ที่มีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ การบำบัดอาการติดยาเป็นไปยากลำบาก การเสพยาเสพติดทำให้ร่างกายของเยาวชนทรุดโทรม เกิดโรคแทรกซ้อน ขาดความกระปรี้กระเปร่า เกียจคร้าน และเฉื่อยชา สภาพแวดล้อม เพื่อน รวมถึงครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการติดยาเสพติดของเยาวชน โรงเรียนมีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจนแต่ยังขาดการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายา 2) การพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 3 ชุด บูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ กิจกรรมฐานศีล กิจกรรมฐานสมาธิ และกิจกรรมฐานปัญญา 3) ผลการประเมินชุดกิจกรรม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

ABSTRACT

This research article aims to 1) study drug problems of youth in educational institutions, 2) develop a set of activities to prevent and solve drug problems of youth using Buddhist principles, and 3) evaluate a set of activities to prevent and solve drug problems of youth using Buddhist principles. Qualitative research and action research were conducted key informants were 15 administrators, teachers, and students from Ayutthaya Wittayalai School and

คำสำคัญ: เยาวชน การป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด หลักพุทธธรรม

¹อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Lecturer Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผู้ติดต่อ, อีเมล: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์, Booncherd2024@hotmail.com

รับเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2567 แก้ไข 27 มกราคม 2568 ตอรับ 31 มกราคม 2568

Bang Pa-in “Rajanukroh 1” School, 10 experts, and 50 administrators, teachers, and students from educational institutions under the Office of the Secondary Education Service Area, Phra Nakhon Si Ayutthaya, who participated in the activities. The research instruments were an interview form, a focus group discussion form, and a questionnaire. The research results found that 1) The drug problem of children and youths starts from secretly drinking alcoholic beverages, secretly smoking cigarettes, before leading to other types of drugs that are increasingly severe. Drug addiction treatment is difficult. Drug addiction causes the body of youths to deteriorate, causing complications, not being refreshed, being lazy and lethargic. The environment, friends and family are important factors in youths' drug addiction. Schools have clear solutions but still lack the integration of Buddhist principles in solving the problem. 2) The development of a set of activities to prevent and solve drug problems of youths using Buddhist principles in educational institutions under the Office of the Secondary Education Area, Phra Nakhon Si Ayutthaya, consists of 3 sets of activities integrating the Tri – sikkha principles: morality-based activities, meditation-based activities and wisdom-based activities. 3) The evaluation results of the activity sets found that they were at the highest level.

Keywords: Youth, Prevent and Solve Drug Problems, Buddhist Principles

ภูมิหลัง

เยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ถ้าหากเยาวชนตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมถอย ทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย – จิตใจ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านสำนึกความรับผิดชอบ การพัฒนาประเทศก็จะดำเนินไปได้อย่างยากลำบากหากเยาวชนในปัจจุบันมีคุณภาพไม่ดีพอ ปัจจุบันนี้สิ่งเสพติดนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ เพราะสิ่งเสพติดเป็นบ่อเกิดของปัญหาอื่น ๆ หลายด้าน (ชนะวงศ์ บุตรคาน, 2555, หน้า 25) จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กล่าวถึงกรณี ดร.นพดล กรรณิกา ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน หรือศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เปิดเผยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553 ถึงผลวิจัย “เอแบคเรียลไทม์โพลล์” เรื่อง โครงการเฝ้าระวังและรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทย กรณีศึกษา ตัวอย่างเด็ก และเยาวชนไทย อายุ 9 – 18 ปีในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ขอนแก่น ชลบุรีและ สงขลา จำนวน 2,060 ตัวอย่าง พบว่า กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่กลุ่มเด็ก และเยาวชนได้ทำในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 86.6 ระบุเล่นกีฬา ส่วนกิจกรรมเชิงลบที่กลุ่มเด็กและเยาวชนทำในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 73.3 เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 29.2 เทียวกลางคืน เช่น ผับ / ดิสโก้ / คาราโอเกะ ร้อยละ 28.6 หนีเรียน และร้อยละ 24.4 เล่นทนายพนัน / เล่นหวย ดร.นพดล กล่าวต่อว่า สิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง คือ เด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 9 – 18 ปี จังหวัดดังกล่าว กว่า 1.7 ล้านคน พบว่ามีผู้เคยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา จำนวน 619,311 คน และยังพบว่าจำนวน 310,538 หรือเคยใช้ยาเสพติดในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา (หนังสือพิมพ์มติชน, 2555, <https://www.matichon.co.th>) สรุปว่า 1) ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่ร้ายแรงมาก ควรใช้มาตรการที่เข้มข้น ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยประสานการทำงานร่วมกันทุกฝ่าย และมีการการจูงใจ สำหรับสถานศึกษาที่เปิดเผยข้อมูล และช่วยดูแล ป้องกัน บำบัด นักเรียนกลุ่มเสี่ยง เช่น ให้รางวัลความดีความชอบเป็นกรณีพิเศษ 2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการในพื้นที่ที่พบเด็กเยาวชนกลุ่มเสี่ยงไปร่วมชุมนุมสร้างกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์บ่อยครั้ง เช่น กลุ่มขับรถซิ่ง โดยต้องดำเนินการตามระเบียบหรือ

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดปัญหาที่อาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติด หรือปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่จะเกิดตามมา (เสนห์ ขาวโต, 2565, <http://www.strategy9.moe.go.th/doc/pdf1.pdf>)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวตะวันออก เป็นศาสนาที่มีความแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ที่มีชั้นตัตถิธรรม และเชื่อในเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ มองโลกแบบผู้รักสันติภาพ จึงอยู่ร่วมศาสนาอื่น ๆ ได้โดยไม่มีความขัดแย้ง การสอนพระพุทธศาสนามีแต่บวกกับบวกในสังคม และความสุขของสังคมไทยนั้น มีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา (วิชัย ตันศิริ, 2551, หน้า 16) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ที่มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยเป็นการสนับสนุนให้นำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขาในการส่งเสริมสภาพความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าขาดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งจะกลายเป็นการศึกษาที่ทำลายการศึกษาเสียเอง กล่าวคือ ในการปฏิบัติสิกขา ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาครบ ถ้าไม่ครบก็ไม่สำเร็จ ไม่บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา ศีลเป็นตัวหนุนช่วยให้อารมณ์ที่ละเอียดประณีต สมาธิก็มาช่วยให้รักษาศีลได้ หนักแน่นจริงจังมากขึ้น สมาธิเป็นฐานให้แก่ปัญญา ทำให้มีความคิดจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ กำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดก็คิดสิ่งนั้น ได้ชัด มองเห็นจะแจ้งขึ้น ช่วยให้อารมณ์แก่กล้า ปัญญาดีขึ้นก็ช่วยให้ทำจิตใจได้ดีขึ้น รู้จักว่าควรจะทำปฏิบัติต่อจิตใจในด้านสมาธิอย่างไรจึงจะได้ผลดี และย้อนมาช่วยให้การรักษาศีล พัฒนาไปถูกต้อง ไม่มั่วย เป็นต้น สิกขาทั้ง 3 นี้ ก็บูรณาการกันอยู่ตลอดเวลาแล้วจึงจะเกิดผลที่สมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2539, หน้า 256)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นคุณค่าและประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาด้วยกิจกรรมตามหลักพุทธธรรม สร้างภูมิคุ้มกันทั้งร่างกายและจิตใจให้แก่เยาวชน โดยใช้ภูมิคุ้มกันทางสิ่งแวดล้อม กัลยาณมิตรเพื่อนฝูง สถานศึกษาช่วยเหลือเกื้อกูลได้เรียนรู้ปรับทัศนคติมุมมองด้วยการใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของตนเอง ในด้านครอบครัว สังคม และเพื่อน ให้ประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เสมือนเฟือง 3 ตัว ขับเคลื่อนกลไกให้ทำงานในเวลาเดียวกัน ดังนั้น การป้องกันมิให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นการป้องกันในลักษณะการสร้างความพร้อมในการใช้ชีวิตเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้ดูแลตนเองได้โดยปัญญาเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองให้อยู่ในสังคมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อประเทศชาติต่อไป

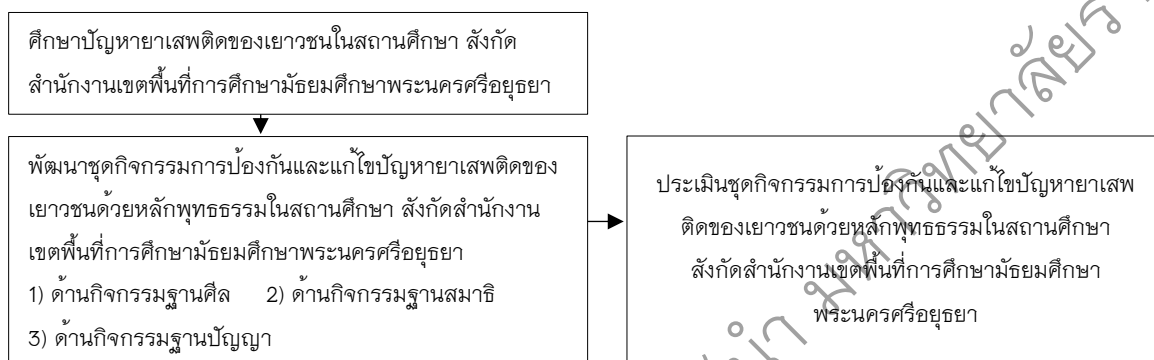
คำถามการวิจัย

1. ปัญหายาเสพติดของเยาวชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร
2. พัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาทำได้อย่างไร
3. ประเมินชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาสาเหตุของเยาวชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อประเมินชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ตามคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน ครู จำนวน 10 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวัดวิทยาวัฒนธรรม จำนวน 3 คน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ของกลุ่มปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม
3. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลัก

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และประเมินผลชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า

1.1 เด็กและเยาวชนหรือวัยรุ่นใช้สารเสพติดมากขึ้นโดยเริ่มจากการแอบดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แอบสูบบุหรี่ ก่อนจะนำไปสู่สารเสพติดชนิดอื่น ๆ ที่มีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

1.2 การบำบัดอาการติดยา ก็เป็นไปอย่างยากลำบาก ต้องรักษาอาการติดยาเสพติดทั้งทางกายและใจ เด็กนักเรียนบางคนต้องขาดเรียนละออกจากโรงเรียนเพราะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด

1.3 การเสพยาเสพติดทำให้ร่างกายของเยาวชนทรุดโทรมเกิดโรคแทรกซ้อนจากผลกระทบจากการเสพยา

1.4 เยาวชนที่เสพยาขาดความกระปรี้กระเปร่า เกียจคร้าน และเฉื่อยชา อีกทั้งผลจากการใช้ยาเสพติดทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พึงประสงค์ การทำแท้ง เกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หรือโรคเอดส์ตามมา เป็นต้น

1.5 สภาพแวดล้อม เพื่อน รวมถึงครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการติดยาเสพติดของเยาวชน

1.6 แนวทางการแก้ไขปัญหาของโรงเรียนมีมาตรการที่ชัดเจนแต่ยังขาดการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา กิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการฝึกให้เยาวชนได้นำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามกิจกรรมฐานศีล กิจกรรมฐานสมาธิ และกิจกรรมฐานปัญญา

2. การพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

2.1 กิจกรรมฐานศีล กิจกรรมตักบาตร และหล่อเทียนพรรษา เพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยให้เยาวชนห่างไกลยาเสพติด โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในประเด็นกิจกรรมตักบาตร และหล่อเทียนพรรษา ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม มีตัวชี้วัดคือผู้เข้าร่วมกิจกรรม สืบทอดประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ห่างไกลยาเสพติด นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดความเป็นระเบียบวินัยในตนเอง และมีระเบียบวินัยในสังคมร้อยละ 80

2.2 กิจกรรมฐานสมาธิ กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิตั้งจิตอธิษฐาน ถวายพระพร “พระองค์ภา” เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มีสมาธิและสติมากขึ้นห่างไกลยาเสพติด โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในประเด็นกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ ผู้บริหาร ครู นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิตั้งจิตอธิษฐาน ถวายพระพร “พระองค์ภา” และประเมินกิจกรรมจากการเข้าร่วม ตัวชี้วัดกิจกรรมคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มีความจำดีเรียนรู้ไตรวดเร็วทำงานได้สำเร็จ จิตสงบ มั่นคง รู้จักควบคุมอารมณ์ได้ มีสมาธิในการเรียนมากขึ้นร้อยละ 80

2.3 กิจกรรมฐานปัญญา กิจกรรมการดัดปัญญา แก้ปัญหาสุขภาพจิต เพื่อให้เด็กนักเรียนมีทักษะในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีสติ รู้จักอดทนต่ออุปสรรคในชีวิต ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น มีความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ตระหนักถึงกิจกรรมอันเหมาะสมที่ทำแล้วตนเองและผู้อื่นเกิดความสุข กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครู วิทยากรและนักเรียนในประเด็นกิจกรรม
ประชาสัมพันธ์ ผู้บริหาร ครู นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการด้นปัญหา แก้ปัญหาเสพติด ตัวชี้วัดคือผู้เข้าร่วมกิจกรรม
มีทักษะในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีสติ รู้จักอดทนต่ออุปสรรคในชีวิต ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น
มีความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม
ตระหนักถึงกิจกรรมอันเหมาะสมที่ทำแล้วตนเองและผู้อื่นเกิดความสุข กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์
รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ร้อยละ 80

3. ผลการประเมินชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหาร ครู นักเรียนใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คน มีความคิดเห็นต่อชุด
กิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เท่ากับ 0.40 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมฐานศีลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐานเท่ากับ 0.47 รองลงมา ได้แก่ ด้านกิจกรรมฐานปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ
0.52 และด้านกิจกรรมฐานสมาธิมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหายาเสพติดของเยาวชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
พบว่า เด็กและเยาวชนหรือวัยรุ่นใช้สารเสพติดมากยิ่งขึ้นโดยเริ่มจากการแอบดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และรุนแรง
ขึ้นเรื่อย ๆ การบำบัดอาการติดยาที่เป็นไปอย่างยากลำบาก ร่างกายของเยาวชนทรุดโทรมเกิดโรคแทรกซ้อนจาก
ผลกระทบจากการเสพยา ขาดความกระปรี้กระเปร่า เกียจคร้าน และเฉื่อยชา สภาพแวดล้อม เพื่อน รวมถึงครอบครัว
มีส่วนสำคัญต่อการติดยาเสพติดของเยาวชน โรงเรียนมีแนวทางการแก้ไขปัญหาคือชัดเจนแต่ยังขาดการบูรณาการหลัก
พุทธธรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห ผู้วิจัยได้นำเสนอชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการฝึกให้เยาวชนได้นำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ตามกิจกรรมฐาน
ศีล กิจกรรมฐานสมาธิ และกิจกรรมฐานปัญญา โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยันต์ เสรีเรืองยุทธ
(2551, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษากระบวนการบริหารเพื่อป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2” ผลการศึกษาพบว่า การศึกษากระบวนการบริหารเพื่อป้องกันยาเสพติด
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านงบประมาณ รองลงมาคือด้านการอำนวยการ
ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการจัดบุคลากร ผลการเปรียบเทียบการศึกษาระบบการบริหารเพื่อป้องกันยาเสพติด
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ซึ่งจำแนกตามสถานภาพพบว่า โดยรวม
ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และผลการ
เปรียบเทียบการศึกษาระบบการบริหารเพื่อป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ซึ่งจำแนกตามช่วงชั้นพบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้านพบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดบุคลากร ด้านการอำนวยการ ด้านการประสานงาน และด้านการควบคุม
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. ผลพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มี 3 ชุดกิจกรรม บูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับ
กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมฐานศีล กิจกรรมตักบาตร และหล่อเทียนพรรษา เพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยให้เยาวชน
ห่างไกลยาเสพติด ทำให้เยาวชนได้สืบทอดประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีส่วนธำรงไว้ซึ่งพิธีทางศาสนาและเคารพ
เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ห่างไกลยาเสพติดระเบียบวินัยในตนเอง และมีระเบียบวินัยในสังคม
2) กิจกรรมฐานสมาธิ กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิตั้งจิตอธิษฐาน ถวายพระพร “พระองค์ภา” ประกอบด้วย เพื่อให้
ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้แสดงออกถึงความจงรัก รักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มีสมาธิและสติมากยิ่งขึ้นห่างไกล
ยาเสพติด ทำให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้แสดงออกถึงความจงรัก รักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มีความจำดีเรียนรู้
ได้รวดเร็วทำงานได้สำเร็จ จิตสงบ มั่นคง รู้จักควบคุมอารมณ์ได้ ได้ใช้เวลาเกิดประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด มีสมาธิ
ในการเรียนมากยิ่งขึ้น 3) กิจกรรมฐานปัญญา กิจกรรมการแก้ปัญหา แก้ปัญหายาเสพติด เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะในการ
ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีสติ รู้จักอดทนต่ออุปสรรคในชีวิต ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น มีความรู้
ความเข้าใจ และความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ตระหนักถึง
กิจกรรมอันเหมาะสมที่ทำแล้วตนเองและผู้อื่นเกิดความสุข กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้ง
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีทักษะในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม
ที่ไม่เหมาะสม มีสติ รู้จักอดทนต่ออุปสรรคในชีวิต ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น มีความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อที่ถูกต้อง
เกี่ยวกับยาเสพติด สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ตระหนักถึงกิจกรรมอันเหมาะสมที่ทำแล้วตนเอง
และผู้อื่นเกิดความสุข กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
มากยิ่งขึ้น โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระกาญจนา ธมฺมธโร (ศรีทรงเมือง) (2555, บทคัดย่อ)
ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อใช้แก้ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า
ผู้เสพยาเสพติดจะมีตั้งแต่เยาวชนจนถึงผู้สูงอายุและมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี สาเหตุมาจากการเข้าไปคลุกคลีกับกลุ่ม
ผู้เสพยาเสพติด ส่วนแนวโน้มการแพร่กระจายยาเสพติดจะยังไม่ผ่อนคลายลงทั้งนี้เพราะกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม
โดยภาครัฐได้กำหนดกรอบแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดด้วยการเฝ้าระวังสารตั้งต้นเป็นวัตถุดิบในการผลิตยาเสพติด สกัดกั้นยา
เสพติดตามแนวชายแดน ป้องปรามไม่ให้กระทำความผิด การบำบัดยา มีความเด็ดขาดภายใต้กรอบกฎหมาย ภาคเอกชนได้ใช้
วิธีการลดความต้องการยาเสพติดด้วย 3 วิธีการ คือ วิธีการทางกฎหมาย วิธีการทางสุขภาพอนามัยและวิธีการทางสังคม
และองค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหายาเสพติดด้วยการปลูกจิตสำนึกคือ มองกว้าง คิดไกลและไม่สูง
การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยนั้นเริ่มต้นด้วยพัฒนาการตามหลักของศีล
ซึ่งจะช่วยให้เป็นคนรู้ระเบียบชีวิตของตนเอง รู้จักการอยู่ร่วมกับคนอื่นด้วยการไม่เบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อน
มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความขยันหมั่นเพียร การพัฒนาจิตใจด้วยการเฝ้าระวังความโลภ ความโกรธ ความหลงใหล
ได้ปลื้มกับคำเชิญชวนของเพื่อนหรือคนที่คุ้นเคยให้ไปมีชีวิตอยู่เกี่ยวกับยาเสพติดจนเป็นคนมีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง
ไม่หวั่นไหว และการพัฒนาปัญญา และเมื่อนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แล้วผลคือ เยาวชนและคนในชุมชนมองเห็น
โทษของการติดยาเสพติดและคุณค่าของการไม่ติดยาเสพติด รู้จักแยกแยะการคบเพื่อนตามหลักมิตรแท้มิตรเทียม
มีสติสัมปชัญญะคือ ระลึกได้และตื่นตัวรู้ตัวทั่วพร้อมกับสิ่งมากระทบและมีความจริงใจที่จะลดละเลิกการเสพติดตลอดไป

3. ผลการประเมินชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุด
กิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมฐานศีล ด้านกิจกรรมฐาน

ปัญญา และด้านกิจกรรมฐานสมมติ ตามลำดับ จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษามีประสิทธิภาพ เพราะสามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้ตระหนักรู้ในโทษของยาเสพติด รวมถึงเกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหายาเสพติด จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์เดช กรงทอง (2556, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนที่จัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการวางแผนพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติงานสูงสุด คือมีการวางแผนงาน/โครงการเยี่ยมบ้านเพื่อป้องกันยาเสพติด ด้านการดำเนินงานพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติงานสูงสุด คือจัดโครงการเยี่ยมบ้านเพื่อป้องกันยาเสพติด ด้านการตรวจสอบพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติงานสูงสุด คือมีการรายงานการเยี่ยมบ้านนักเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ด้านการปรับปรุงการทำงานพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติงานสูงสุด คือนำผลจากรายงานเยี่ยมบ้านนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลวิจัยได้พัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยกิจกรรมฐานศิลปะ กิจกรรมตักบาตร และหล่อเทียนพรรษา กิจกรรมฐานสมมติ กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิตั้งจิตอธิษฐาน ถวายพระพร “พระองค์ภา” กิจกรรมฐานปัญญา กิจกรรมการแก้ปัญหา แก้ปัญหายาเสพติด ควรนำไปบูรณาการใช้ในกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชน

1.2 จากการพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกับมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกับเครือข่ายครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนเพื่อร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาขยายไปสู่โรงเรียนมัธยมศึกษาให้ทั่วจังหวัดจัดเป็นกิจกรรมทุกเดือนให้เกิดความยั่งยืน

2.2 ควรเผยแพร่ชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาผ่านระบบออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้สถานศึกษาได้นำไปใช้

2.3 ควรศึกษากระบวนการนำชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาไปบูรณาการร่วมกับนโยบายของภาครัฐขยายไปสู่โรงเรียนทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงยุติธรรม. (2560). *รวมกฎหมายยาเสพติด*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ป.ป.ส.
- ชนะวงศ์ บุตรคาน. (2555). *ผลกระทบของปัญหาเสพติด*. สืบค้นจาก <http://www.learners.in.th/blogs/posts/tag/>
- พระกาญจนะ ทุมมธโร (ศรีทรงเมือง). (2555). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อใช้แก้ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2551). *การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2538). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย ต้นศิริ. (2551). *วัฒนธรรมพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันปัญหายาเสพติด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- สุทธิพันธ์ ตรีธวัชจิตร. (2551). *ยาเสพติดหายหน้าของคนรุ่นใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- สุริยันต์ เสรีเรืองยุทธ. (2551). *การศึกษากระบวนการบริหารเพื่อป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เสน่ห์ ขาวโต. (2565). *การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด*. สืบค้นจาก <http://www.strategy9.moe.go.th/doc/pdf1.pdf>
- หนังสือพิมพ์มติชน. (2555). *ปัญหายาเสพติด*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_4622050
- อดุลย์เดช กรงทอง. (2556). *การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนที่จัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.